

Anton Busquets i Punset i els Jocs Florals

ANTON CARRERA I BUSQUETS

Quaderns de la Selva, 17

•

Any 2005

p. 41 a 49

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

La institució literària dels jocs florals és de les més veteranes d'Europa i molt probablement del planeta. No en tinc notícia de cap altra de més antiga. Pels jocs florals hi ha passat tothom que tingui un mínim de relleu a la literatura catalana.

Com vostès ja saben, l'antecedent dels jocs florals és la festa literària que el dia 3 de maig del 1324, a Tolosa de Llenguadoc, va celebrar-se per atorgar la primera "violeta d'aur" convocada per la Sobregaia Companhia dels Set Trobadors. Festa que va continuar convocant-se, amb certes intermitències, fins al 1484.

Els Jocs Florals de Barcelona són uns certàmens poètics que se celebren anualment a aquesta ciutat i que foren instituïts el primer diumenge de maig del 1859, a la Sala del Consell de Cent de l'Ajuntament, entesos com una restauració de la Festa de la Gaia Ciència creada per Joan I el març del 1393. En una lletra de Joan I redactada per Bernat Metge i adreçada als consellers de la ciutat de Barcelona en ocasió d'aquesta primera festa de la Gaia Ciència s'hi pot llegir que la poesia és molt útil perquè "aquells que viuen de llurs rendes e patrimoni no estiguin ociosos".

Els Jocs Florals de Barcelona es regulaven segons les bases establertes pel Consistori format per set mantenidors. La seva finalitat era de fer conèixer una institució promoguda pels antics reis catalans i moure el jovent al conreu de la llengua i la literatura catalanes.

S'atorgaven els anomenats tres premis ordinaris (englantina, viola i flor natural) que responien al lema *Patria, Fides, Amor*. Completaven la convocatòria els premis extraordinaris, generalment en prosa, fruit de donacions institucionals o de particulars. Quan un poeta obtenia tres vegades qualsevol dels premis ordinaris, era proclamat mestre en gai saber, això és, mestre en l'art de la poesia. El poeta que guanyava la flor natural escollia la reina de la festa que presidia la celebració dels jocs. A hores d'ara, però, no hi ha reina que els presideixi i s'atorga només un primer premi a un llibre de poemes i dos accèssits més.

El paper dels Jocs Florals i les polèmiques

Parlar de premis literaris concedits a la fi del segle XIX i inicis del XX, en llengua catalana, és parlar dels jocs florals en exclusiva. Parlar dels jocs florals obliga a parlar també de les polèmiques hagudes entre els seus defensors i els seus detractors. Encara ara, els Jocs Florals de Barcelona susciten controvèrsia perquè han estat i són una plataforma importantíssima de llançament de nous valors literaris i de consolidació d'autors emergents i, per tant, de competència.

Una de les polèmiques més abrandades se centrava en la viabilitat literària del català, en com havia de ser el model lingüístic dels treballs que s'hi presentaven: una llengua culta, sovint arcaïtzant, extreta de la tradició idiomàtica catalana de l'àmbit rural, de les formes populars genuïnes sense cap contaminació externa, o bé "el català que ara es parla", és a dir, una llengua corrompuda, xarona, farcida de barbarismes, emprada bàsicament a ciutat i en els ambients industrials.

Una altra discussió que encenia els ànims era la instrumentalització dels jocs florals per part del catalanisme polític, això és, la proliferació de convocatòries arreu del país per part d'entitats catalanistes, actives a comarques, que prenen com a model els Jocs Florals de Barcelona.

La satirització dels jocs florals comença amb Serafí Pitarra (pseudònim literari de Frederic Soler) amb el sàinet *La cua de palla* estrenat el 1878 en què fa burla de la profusió dels jocs florals. Vint-i-dos anys després ho farà Santiago Rusiñol, en un moment en què tornaran a prendre volada, amb la comèdia en un acte *Els Jocs Florals de Can Prosa*, estrenada al Teatre Català (l'actual Romea) de Barcelona la nit del 29 d'abril del 1902.

Tots dos autors pertanyien al registre lingüístic del "català que ara és parla" i tots dos escrigueren teatre caricaturesc o de paròdia, un teatre supeditat a l'efectisme popular. Amb tot, tant un autor com l'altre, intentaren ser reconeguts pels Jocs Florals de Barcelona i s'hi presentaren. Pitarra va guanyar els tres premis ordinaris: la flor natural el 1872, la flor natural i l'englantina el 1875, i fou proclamat mestre en gai saber. El 1882 va presidir-los. Pel que fa Santiago Rusiñol se li concedí el Premi Fastenrath dues vegades (el 1915 per l'obra *El català de la "Mancha"* i el 1918 amb el sàinet "*La niña gorda*"); no aconseguí ser mestre en gai saber.

El malentès

Si he fet esment dels *Jocs Florals de Can Prosa* de Santiago Rusiñol és amb el doble propòsit d'aclarir un equívoc. L'origen del malentès és una "biografia confidencial" que amb el títol *Mestre Anton Busquets o el gran lletraferit de Catalunya* va publicar Eduard Girbal Jaume, el novembre del 1935, per encàrrec de l'Associació de Periodistes de Barcelona, al cap de trenta anys d'un fet que hi narra. Quaranta anys més tard d'aquesta publicació, amb la informació d'Eduard Girbal Jaume com a única referència bibliogràfica, Albert Manent va repetir, de manera poc crítica, el malentès a l'article "Busquets i Punset, Antoni" en el *Diccionari de la Literatura Catalana*, publicat per Edicions 62, Barcelona 1979, p. 113. Aquesta és la font on després han anat a abeurar-s'hi tots aquells que parlen de la qüestió a la que em refereixo tot seguit.

El fet és que, al meu modest entendre, Eduard Girbal Jaume interpreta erròniament que el personatge August Coca Poncem d'*Els Jocs Florals de Can Prosa* és una caricatura d'Anton Busquets i Punset.

Si vostès analitzen l'obreta teatral de Rusiñol podran adonar-se que hi ha coses que no quadren. La primera, segons les acotacions, que el personatge August Coca Poncem no s'adiu amb la persona que era aleshores Anton Busquets i Punset. Defensar-ne la identificació a partir de la semblança fònica del segon cognom em sembla massa agosarat. I dic semblança fònica perquè de sentit conceptual gens ni mica. Poncem escrit segons Rusiñol amb o i c es refereix al fruit del poncemer del qual se'n fa xarop i confitura i, per tant, uns productes que lliguen perfectament

amb Coca el primer cognom. La segona cosa que no encaixa, potser la més aclariadora de totes dues, és que l'obra de Rusiñol va estrenar-se el 29 d'abril del 1902 i, per tant, havia d'haver estat escrita abans d'aquesta data. Doncs bé, el 29 d'abril del 1902, Busquets i Punset no era encara un poeta acaparador de premis en uns mateixos jocs florals com representa ser el personatge August Coca Poncem.

Va ser precisament a partir del maig del 1902 que Anton Busquets i Punset va participar a cada convocatòria dels Jocs Florals de Girona i el seu nom s'hi repetia amb insistència, fins que un any, algú del públic va exclamar: "doneu-li tot, doneu-li tot". Ara bé, si vostés comproven els veredictes publicats dels Jocs Florals de Girona d'aquells anys, podran adonar-se que hi va haver d'altres poetes que van aplegar més premis i accèssits que no pas ell. Com ara, Josep Carner, Josep Franquet i Serra, Ramon Suriñach Baell, Jaume Bofill i Mates, Francesch Ubach i Vinyeta, els germans Folch i Torres... Pel que sembla, era habitual presentar diversos treballs a uns mateixos jocs florals.

Atribuir la caricatura teatral d'August Coca Poncem a Anton Busquets i Punset no s'ajusta a la realitat. Posats a atribuir caricatures que presenta aquesta atzagaiada d'*Els Jocs Florals de Can Prosa*, hi ha un personatge que guanya la flor natural que s'adiu força més amb Anton Busquets i Punset pel que fa a l'edat, a la procedència, a la vestimenta, a l'estil; però no al tarannà. Endemés, l'autor l'anomena *Tonet* a l'inici i, en guanyar la flor natural, passa a anomenar-lo *Anton*. Rusiñol, en l'acotació que fa del personatge, diu: *TONET: Vint-i-cinc anys. Senyoret de poble. Va molt mudat, però amb roba d'aquella que sembla feta a casa. La flor natural li ha donat una vanitat que li durarà més que la roba.*

Net i clar, això de les caricatures rossinyolesques és una qüestió indemostrada, pròpia d'una rumorologia que només els maliciosos tingueren interès en fer circular. En Busquets se'n devia doldre íntimament, però no se'n va sentir tempestejat. Em consta, pel testimoniatge familiar, que ell no va parlar mai de l'afer, ni en públic ni en cercles reduïts. No li agradava de perdre el temps en polèmiques estèrils o banals. La intenció de Santiago Rusiñol la veig, cent anys després, molt desafortunada perquè no és gens entenimentat autoproclamar-se àrbitre de qui és o no és poeta i de qui té dret o no a organitzar concursos de poesia. Sobretot quan s'és autor d'obretes per fer riure. La sàtira, si no és intel·ligent, actua en sentit contrari: ridiculitza a qui la fa.

En què consistien els tan cobejats premis que s'atorgaven en els jocs florals? Doncs en objectes ornamentals de valor material més aviat escàs: rams de flors amb llaçades, corones de llorer, reproduccions escultòriques, escrivanies, safates, dibuixos, quadres a l'oli, llibres enquadernats amb pell, simulacres en orfebreria d'englantines, violes i roses que corresponien als tres premis ordinaris.

Vet aquí un mostrari dels objectes que Busquets i Punset va aconseguir als jocs florals. No hi són tots, perquè el poeta va fer ofrena a la seva esposa d'unes joies fetes, precisament, amb algunes peces d'orfebreia guanyades als jocs florals abans de casar-se. Hi ha un poema titulat ENJOIANT-LA que testimonia aquest fet.

La participació de Busquets als certàmens

Passo a detallar, per ordre cronològic, els èxits d'Anton Busquets i Punset als jocs florals.

Primavera del 1900. Busquets, amb vint-i-tres anys, guanya el premi patrocinat per la Societat Catalana del Gas, als Jocs Florals de Sants, amb el poema *La Parcellera*. El tema fa referència a la festa que feia la jovenalla de St. Hilari Sacalm, per la vigília de St. Isidre. Consistia en plantar a la plaça un plançó de faig i després calar-li foc en mig d'una gran gatzara. L'objecte d'art costejat per la societat patrocinadora va consistir en un retrat del guanyador que li va fer un jove artista dels "Quatre Gats" anomenat Pablo Ruiz Picasso. *La Parcellera* consta de tres parts amb un preludi i un epíleg. El preludi diu:

"Els cortals són replens de verda brossa
que'l sol de juny pausadament asseca.
Les mates de ginebre punxegudes
se confonen amb altres verdejantes
de ginesta gentil que arreu ensenyen
penjolls grocs i flairosos de lliroia
i el pi, tot bonicoy, llançant rehina
vol atuir el bruc sense flor, mústic,
que s'enrinxa corprès per tires d'heura
que ha dut del bosc tot esflorant llurs somnis.
En tant que amb xiscladissa, en sé el capvespre,
espitregats s'hi apropen
els estols de mainada
canant el pilotall amb una ullada...
I s'allunyen fressosos bo i cantant:
-Sant Joan se va atansant...
ofegant la cridòria ja llunyana,
solemne toc de l'oració tardana."

El 16 d'agost del 1901, a la Bisbal d'Empordà, Busquets aconsegueix el 1r accèssit al Premi de l'Escut Emporità, amb la composició *Balades del Montseny*.

El 6 d'octubre del 1901, a Sant Vicenç de Sarrià, Anton Busquets guanya el Premi Extraordinari dels Jocs Florals del Centre Catalanista Sarrianenc, amb el treball titulat *Corona de goig*.

El primer diumenge de maig del 1901, als Jocs Florals de Barcelona, Busquets i Punset aconsegueix un tercer accèssit a l'Englantina amb el poema de set cants *Impresions del Montseny*. Les dues últimes estrofes fan:

"I va callà'l gegant quan clarejava,
sentint-se per les valls l'eco pregón;
l'ocellada gentil ja refilava
i'l sol amb sos rulls d'or acaronava
los pobles i masies del entorn.

I's va arronçar de nou com jai qu'espera
d'un raig potent de sol ser festejat;
lo raig del qu'el Montseny cerca amb delera,
no es pas lo que engarlanda sa cinglera,
qu'es altre sol de nova llibertat."

El dia 9 de maig del 1902, als primers Jocs Florals de Girona organitzats per la revista "L'Enderroch", Anton Busquets hi aconsegueix tres guardons. Guanya el Premi Lluís Pla amb el poema *Auba d'amor*. També un accèssit a aquest premi amb *Amorosa*. I el Premi Xavier Monsalvatge per la prosa *La por del Bagís*. Vegem-ne un petit fragment:

"Un soroll viu que entrà per la porta forana seguí tota la cuina, remoyent taula i bancs; el llum s'apagà, amb tot i no fer vent, i poc després se sentí cap a les corts del bestiar. Bramulant els bous, assaïnant les eugues i bruelant els godalls, produïren una mena de concert que em féu estremir i ajocar-me cap al redós d'en Pau Xero, a qui la meva tremolor havia mig despertat."

En aquests mateixos jocs florals, Josep Carner hi va guanyar la flor natural amb el poema SECULARS i també el premi de la Lliga Catalanista amb *Rondalla de sanch*. D'altres poetes com Ramon Suriñach i Josep Fanquet i Serra reberen tres guardons cadascun.

En el tretzè Certamen Literari d'Olot celebrat el setembre del 1902, Busquets i Punset hi guanya el premi Tema lliure amb el *Poema de la nit*.

Als Jocs Florals de Girona celebrats el 3 de novembre del 1903, el nostre poeta guanya un accèssit al "Ram de llorer y argent" de l'Excma. Corporació Municipal, amb el poema *Missa de ruïnes*. Comença així:

"Tristoia i muda la tardor finia;
embolcallat de dolça poesia
lo Pirineu mostrà son vel d'argent;
les fonts gebrades regalaven puras,
lo sol naixent daurava les altures
i un paradís esdevingué'l Conflent."

Jocs Florals de Barcelona, maig del 1904. Anton Busquets guanya el primer accèssit a l'englantina amb *L'Agullola*. La primera estrofa fa:

"Tocant del Far l'esquerpa serralada,
al bell enfront l'altiu Portabarrada,
qu'estreba amb arrels fondes los cingles del voltant,
sobta al vianant fantàstica agullola,
macissa aresta, esbalandrada i sola,
columna formidable d'un temple de titans."

En aquests mateixos Jocs Florals de Barcelona obté l'accèssit al Segon Premi Extraordinari del Consistori, amb la prosa *Recorts*. Vet aquí el començament:

“Jo so fill d'un poble de montanya: joliu i pintoresch; encerclat de boscuries gegantes i a recer del altívol Montseny, front lluminós de nostra estimada terra. De petit que ja la vida bosquerola m'atrau poderosament. Passar jornades senceres al esteller d'una colla de roders, a la barraca dels carboners o a la plassa dels pinyonaires, veusaquí una delícia, després d'haver gosat belles estones en escons de masies montanyeses entre la gent pagesa, soptantlos a l'hora de la feyna en llurs camps.”

El dia 1 de novembre del 1904, en el Saló del Teatre Principal, va celebrar-se la segona festa dels Jocs Florals de Girona. Busquets i Punset guanya el premi de prosa patrocinat per Prudenci Bertrana. L'objecte d'art és un quadre a l'oli del mateix Prudenci Bertrana, titulat *La carbonera*.

Joan Maragall presideix el jurat qualificador dels Jocs Florals de Girona celebrats l'1 de novembre del 1905. Anton Busquets i Punset obté el Premi Excma. Diputació de Girona amb el poema *L'excursionista*. Comença amb aquest diàleg:

“—Ey, l'home! Alceu-vos, qu'apunta'l dia
i's va enrogint la testa gegant del Puigsacau...
Que no ho sentiú? Ey, l'home! Peu dret que'l sol destria
sos raigs, i les estrelles s'hi fonen al cel blau!—
—Ja va!— crido amb veu forta, tirant de revolada
la roba que'm cobria, cap a n'els peus del llit.
De la finestra deixo la porta esbatanada
copçant l'alè que gela del aire de la nit.”

També li és concedit l'accèssit al premi de prosa Prudenci Bertrana per la novel·la curta *Dos amors*.

El dia de Tots Sants de l'any 1906, a dos quarts de tres de la tarda, al Teatre Principal, va iniciar-se la quarta festa dels Jocs Florals de Girona. Anton Busquets hi guanya el 1r accèssit al Premi del Consistori amb el treball *Esglai*. Hi guanya també el 1r accèssit del Premi del Centre Catalanista amb *Lo pas del Ter*. Aquest poema evoca el riu i les seves gestes geològiques, consta de noranta-sis versos alexandrins i en acabar simula un cíclop, retut de fatiga, que reposa i interroga a un pastor. L'última estrofa diu:

“I el Ter sense escoltar-lo, davalla que davalla,
artèria sempre oberta d'aquella alta cimalla,
replega en s'embranchida la font i el torrentar;
remorejant esgrana records d'altres centúries,
de fades i pastores escolta les cantúries
que glossa a l'horabaixa fent via cap al mar.”

A la cinquena i última convocatòria del Jocs Florals de Girona, celebrada l'1 de novembre del 1907 al Teatre Principal, el premi de l'Il·lm. Sr. Bisbe va ser per a Jaume Bofill i Mates. Busquets i Punset va obtenir-ne l'accèssit pel poema *Retorn*. Comença d'aquesta manera:

“A la plana m’hi anyorava
i a montanya so volat...
Quan les cimes obirava
tot el cor se m’ha esponjat.
Déu me dó en santa harmonia
les costums de pagesia
que ha anyorat l’ànima mia
en tants jorns de soledat.”

L’any 1908, Anton Busquets exercia de mestre a l’Hospitalet de Llobregat. Va presentar un conjunt de poemes amb el títol genèric d’*Ermitatges* als Jocs Florals de Cornellà, població veïna. Li va ser concedida la viola d’or i argent. Hi ha una endreça final que diu:

“Entre els romeus que pugen a adorar-vos
aquest humil trobare ve a cantar-vos
l’albada que li dicta son cor enamorat;
no tem els vents, ni neu ni solellades
per a guanyar tossals i serralades,
graons altius que porten al soli venerat.
Donau-li vostra mà, i quan sia l’hora
obriu-li el Paradís, Reina i senyora.”

L’encant dels cims és una composició de 168 versos amb la qual Busquets va guanyar la flor natural als Jocs Florals d’Olot l’any 1909. En un moment del poema, el poeta diu:

“Ardit caminant de la terra austera,
cerco l’ideal que’m recrema’l front,
no m’hi aturo pas a guaitar enrrera
anch que m’agullonin les asprors del món.
Per ço’l tò velat de la cançó vella
fa que avenci enllà, car la maravella
me treurà l’aspror del rocós camí
i la flor del somni tornarà a florí’.”

Ja hem vist que a Sants, la primavera del 1900, Anton Busquets i Punset iniciava el seu periple com a poeta premiat. Tancarà el cercle en tornar-se a presentar als Jocs Florals de Sants el 1914. Hi guanya la Flor Natural amb el poema *Capvespre tardoral*. Les dues primeres estrofes diuen:

“Tot el dia ennovolat
i a sol post s’assenava.
Quina dolça suavitat
veure’l bosc tot amarat!
L’esperit se n’anyorava.
Pel pedregar del torrent
baixa l’aigua aquietada.
A l’embat de sa corrent
hi rodola el pensament
i s’hi acondorm la mirada.”

Els anys de més activitat literària d’Anton Busquets i Punset, ho acabem de veure, cal situar-los entre 1900 i 1914. A partir d’aquesta època exercirà de mestre rural i es concentrarà més en la tasca d’ensenyant i d’articulista. Mestre Anton, segons l’anomenaven els seus amics, deixarà de concursar als jocs florals i passarà a formar part dels jurats qualificadors. Tot i així, el 1931 guanya encara el premi de la Lliga Catalanista als Jocs Florals de Lleida; l’objecte d’art consistí en una safata rodona amb un baix relleu de Diana Caçadora.

Ben segur que aquesta relació de premis no és completa. Però també és cert que a l’arxiu d’Anton Busquets i Punset no hi ha més informació que la que hem aportat perquè, en morir Mestre Anton, força documentació va ser lliurada per l’esposa del difunt als amics i companys que la demanaren amb el propòsit de fer-ne treballs i estudis que, llevat de dos casos, no es van fer. Al cap de dos anys va esclatar la Guerra civil espanyola i, com és de suposar, la documentació manllevada no va tornar mai més a l’arxiu familiar.